

Sąd Najwyższy Rzeczypospolitej Polskiej

Przegląd Orzecznictwa Europejskiego
dotyczącego Spraw Karnych

SPIS TREŚCI

CZEŚĆ A AI – Orzecznictwo ETPCz w sprawach polskich.....	5
I. Informacje ogólne i dane statystyczne o orzeczeniach wydanych w sprawach polskich w drugim półroczu 2014 r.	5
II. Informacje o sprawach rozpatrywanych przez Trybunał, dotyczących praktyki orzeczniczej Sądu Najwyższego lub zagadnień ważnych dla wymiaru sprawiedliwości w sprawach karnych	7
<i>Żemek, Chim i Przywieczerski przeciwko Polsce – skarga nr 35778/07 (kluczowe zagadnienia: prawo do sądu bezstronnego sądu ustanowionego ustawą, prawo do rzetelnego procesu)</i>	7
<i>Czernuszewicz przeciwko Polsce – skarga nr 2891/12 (kluczowe zagadnienia: zaliczenie tymczasowego aresztowania na poczet kary a prawo do odszkodowania i zadośćuczynienia za niewątpliwie niesłuszne tymczasowe aresztowanie; art. 5 ust. 5 Konwencji)</i>	9
III. Omówienie wybranych orzeczeń ETPCz	10
<i>Cichoń przeciwko Polsce – decyzja Trybunału z dnia 4 listopada 2014 r., skarga nr 50504/09 (kluczowe zagadnienia: proceduralne obowiązki państwa wynikające z art. 2 Konwencji; wymogi rzetelnego postępowania przygotowawczego).</i>	10
All – Orzecznictwo ETPCz w sprawach przeciwko innym państwom Rady Europy.....	12
Informacja o orzeczeniach ETPCz wydanych przeciwko innym państwom Rady Europy, przetłumaczonych na język polski	12
<i>Lucky Dev przeciwko Szwecji – wyrok Trybunału z dnia 27 listopada 2014 r., skarga nr 7356/10 (kluczowe zagadnienia: art. 4 Protokołu nr 7, ne bis in idem, wymierzenie sankcji podatkowej (administracyjnej) i sankcji karnej za ten sam czyn)</i>	12
<i>Furcht przeciwko Republice Federalnej Niemiec – wyrok Trybunału z dnia 23 października 2014 r., skarga nr 54648/09 (kluczowe zagadnienia: dopuszczalność dowodowego wykorzystania dowodów pozyskanych wskutek transakcji pozornej, prawo do rzetelnego procesu, art. 6 Konwencji)</i>	16
<i>Ereren przeciwko Republice Federalnej Niemiec – wyrok Trybunału z dnia 6 listopada 2014 r., skarga nr 67522/09 (kluczowe zagadnienia: długotrwałe tymczasowe aresztowanie, art. 5 ust. 3 Konwencji).</i>	19
<i>Trabelsi przeciwko Belgii – wyrok Trybunału z dnia 4 września 2014 r., skarga nr 140/10 (kluczowe zagadnienia: ekstradycja a ryzyko orzeczenia kary dożywotniego pozbawienia wolności, art. 3 Konwencji, stosowanie środków tymczasowych, art. 39 Regulaminu Trybunału)</i>	21
WYBRANE PIŚMIENICTWO NA TEMAT ORZECZNICTWA ETPCz W SPRAWACH KARNYCH ORAZ ZAGADNIENIŃ OGÓLNYCH DOTYCZĄCYCH ETPCz ZA OKRES 1 lipca – 30 grudnia 2014 r.	25
CZEŚĆ B	27

<i>BI – Orzecznictwo TSUE związane z problematyką prawnokarną</i>	27
<i>BII – wybrane sprawy rozpatrywane przez TSUE dotyczące pytań prejudycjalnych skierowanych w toku postępowań karnych</i>	27
<i>Sprawa C-497/14 – wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym złożony przez Tribunale ordinario di Torino (Włochy) w dniu 7 listopada 2014 r. – postępowanie karne przeciwko Stefano Burzio.</i>	27
<i>Sprawa C-486/14 - wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym złożony przez Hanseatisches Oberlandsgericht Hamburg (Niemcy) w dniu 4 listopada 2014 r. – postępowanie karne przeciwko Piotrowi Kossowskiemu.</i>	28
<i>Sprawa C-25/15 - wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym złożony przez Budapest Körményi Törvényszék (Węgry) w dniu 21 stycznia 2015 r. – postępowanie karne przeciwko Istvánowi Baloghowi.</i>	28
Nowe akty prawne i projekty aktów prawnych Unii Europejskiej w obszarze Współpracy Wymiarów Sprawiedliwości w Sprawach Karnych	29
WYBRANE PIŚMIENNICTWO NA TEMAT PRAWA UNII EUROPEJSKIEJ ZA OKRES 1 lipca – 31 grudnia 2014 r.	29

CZEŚĆ A

AI – Orzecznictwo ETPCz w sprawach polskich

I. Informacje ogólne i dane statystyczne o orzeczeniach wydanych w sprawach polskich w drugim półroczu 2014 r.

W okresie od dnia 1 lipca do dnia 31 grudnia 2014 r. Trybunał ogłosił jedynie 12 wyroków w sprawach polskich, z czego 5 dotyczyło wymiaru sprawiedliwości w sprawach karnych.

Dwa wyroki dotyczyły tzw. „więzień CIA” (oba wyroki zostały ogłoszone 24 lipca 2014 r. w sprawach: *Al Nashiri przeciwko Polsce* (skarga nr 28761/11) oraz *Husayn przeciwko Polsce* (skarga nr 7511/13)). W sprawie *Al Nashiri przeciwko Polsce* ETPCz stwierdził:

- naruszenie art. 3 Konwencji z powodu dopuszczenia przez władze krajowe do stosowania wobec skarżących na terytorium Polski specjalnych technik przesłuchań, stanowiących tortury;
- naruszenie art. 3 Konwencji w jego aspekcie proceduralnym uznając, że śledztwo prowadzone w sprawie więzień CIA nie jest efektywne;
- naruszenie art. 5 Konwencji z powodu nielegalnego pozbawienia wolności skarżących;
- naruszenie art. 6 Konwencji z powodu zezwolenia na ich wywiezienie z Polski i w rezultacie narażenia na osądzenie przez organ niespełniający wymogów sądu oraz przy wykorzystaniu dowodów pochodzących z tortur;
- naruszenie art. 8 Konwencji (prawo do poszanowania życia prywatnego);
- naruszenie art. 13 w zw. z art. 3 Konwencji z powodu niezapewnienia skarżącym skutecznego środka skarżenia się na naruszenie zakazu tortur;
- naruszenie art. 2 i 3 Konwencji w zw. z art. 1 Protokołu 6 do Konwencji przez zezwolenie na wywiezienie skarżących z Polski, przez co zostali narażeni na zastosowanie wobec nich kary śmierci.
- Podobne naruszenia zostały stwierdzone w wyroku w sprawie *Husayn przeciwko Polsce*.²

Pozostałe trzy wyroki dotyczyły:

- nieodpowiednich warunków osadzenia skarżącego, zastosowania wobec niego reżimu „więzienia niebezpiecznego”, przewlekłości tymczasowego aresztowania oraz cenzurowania jego korespondencji z Rzecznikiem Praw Obywatelskich (wyrok z dnia 28 października 2014 r., *Ślusarczyk przeciwko Polsce*, skarga nr 23463/04 – Trybunał stwierdził w nim naruszenie art. 3, 5 ust. 3 i 8 Konwencji);
- przewlekłości tymczasowego aresztowania – wyrok z dnia 4 listopada 2014 r. w sprawie *Mierzejewski przeciwko Polsce*, skarga nr 9916/13. Trybunał stwierdził naruszenie art. 5 ust. 3 Konwencji;
- kwestii wykonania wyroku w sprawie Waldemar Nowakowski przeciwko Polsce (z dnia 24 lipca 2012 r.). Wyrokiem z dnia 22 lipca 2014 r. Trybunał zdecydował o skreśleniu sprawy z listy skarg wskutek wykonania wyroku z dnia 24 lipca 2012 r. przez zwrócenie skarżącemu kolekcji broni. Nastąpiło to w następstwie wznowienia postępowania karnego na podstawie art. 540 § 3 k.p.k.

² Wobec tego, że oba wyroki będą wkrótce przetłumaczone na język polski i dostępne na stronie internetowej Ministerstwa Sprawiedliwości, zrezygnowano z ich streszczenia w tym opracowaniu.

W tym samym czasie (1 lipca – 31 grudnia 2014 r.) Trybunał wydał 52 decyzje w sprawach polskich, z czego aż 45 dotyczyło szeroko rozumianej problematyki wymiaru sprawiedliwości w sprawach karnych. Były wśród nich decyzje o niedopuszczalności skarg oraz o skreśleniu spraw z listy skarg wskutek zaaprobowania przez Trybunał ugody lub jednostronnej deklaracji rządu. Osiem decyzji o skreśleniu spraw stanowiło reakcję na zaprzestanie podtrzymywania korespondencji z Trybunałem przez skarżących.

Najwięcej decyzji o skreśleniu spraw z listy skarg zostało wydanych wskutek zaaprobowania przez Trybunał ugód lub jednostronnych deklaracji rządu w postępowaniach dotyczących zarzutu naruszenia art. 3 Konwencji z powodu niezapewnienia skarżącym odpowiednich warunków odbywania kary pozbawienia wolności lub tymczasowego aresztowania. Trybunał zakończył w ten sposób postępowanie strasburskie w 18 sprawach a rząd zobowiązał się wypłacić wszystkim skarżącym łącznie 276 300 zł (najwyższa kwota uzgodnionego zadośćuczynienia wyniosła 28 300 zł, najniższa zaś – 3 000 zł).

W 11 sprawach skarżący stawiali zarzuty zbyt długotrwałego stosowania wobec nich tymczasowego aresztowania, przy czym w trzech sprawach podniesiony został jednocześnie zarzut przewlekłości postępowania karnego lub zarzut naruszenia art. 8 Konwencji z powodu niezapewnienia odpowiedniej częstotliwości widzeń osadzonemu lub odmowy udzielenia mu tzw. przepustki losowej. Spośród tych 11 spraw w dwóch ETPCz stwierdził oczywistą bezzasadność zarzutów. W pozostałych 9 sprawach Trybunał zaaprobował ugody, w których rząd zobowiązał się wypłacić skarżącym w sumie 169 400 zł. W jednej sprawie dotyczącej wyłącznie zarzutu przewlekłości postępowania karnego Trybunał zatwierdził ugodę na kwotę 20 000 zł.

Pozostałych siedem decyzji o skreśleniu spraw z listy skarg lub o ich niedopuszczalności dotyczyło następujących zarzutów:

- Naruszenia art. 2 Konwencji z powodu niepodjęcia odpowiednich kroków w celu zapobieżenia samobójstwu córki skarżącej w szpitalu psychiatrycznym oraz nieprzeprowadzenia skutecznego i rzetelnego postępowania wyjaśniającego okoliczności tego zdarzenia – Trybunał uznał skargę za niedopuszczalną z powodu jej oczywistej bezzasadności (decyzja z dnia 16 grudnia 2014 r. w sprawie *Barańska przeciwko Polsce*, skarga nr 46863/09);
- Naruszenia art. 2 Konwencji z powodu rzekomo niesłusznego zarządzenia doprowadzenia matki skarżącej na badania psychiatryczne w toku procesu karnego, co miało doprowadzić do jej samobójstwa. Skarżąca podniosła również zarzut nieprzeprowadzenia rzetelnego postępowania wyjaśniającego okoliczności śmierci jej matki - Trybunał uznał skargę za oczywiście bezzasadną (decyzja z dnia 4 listopada 2014 r., w sprawie *Cichoń przeciwko Polsce*, skarga nr 50504/09, zreferowana w dalszej części POESK);
- Naruszenia art. 3 Konwencji z powodu długotrwałego prowadzenia postępowania karnego w sprawie o przestępstwo dopuszczenia się innej czynności seksualnej wobec małoletniej córki skarżącej przez jej ojca – Trybunał zaaprobował jednostronną deklarację rządu na podstawie której rząd zobowiązał się wypłacić skarżącej 40 000 zł (decyzja z dnia 16 grudnia 2014 r. w sprawie *Kaliszczak przeciwko Polsce*, skarga nr 60389/11);
- Naruszenia art. 3 Konwencji z powodu nierzetelnego prowadzenia postępowania karnego dotyczącego pobicia skarżącego przez funkcjonariuszy policji. Postępowanie karne w tej sprawie zostało umorzone po 11 latach od jego wszczęcia z powodu przedawnienia karalności czynów zabronionych – Trybunał zatwierdził jednostronną deklarację rządu, w której rząd zobowiązał się

- wypłacić skarżącemu 30 000 zł (decyzja z dnia 30 września 2014 r. w sprawie *Milczarek przeciwko Polsce*, skarga nr 11921/09);
- Naruszenia art. 3 Konwencji z powodu nieprzeprowadzenia rzetelnego postępowania wyjaśniającego okoliczności nieludzkiego traktowania skarżącego podczas osadzenia w areszcie śledczym – Trybunał zatwierdził ugodę, w której rząd zobowiązał się wypłacić skarżącemu 16 000 zł (decyzja z dnia 26 sierpnia 2014 r., *Gołaszewski przeciwko Polsce*, skarga nr 63995/11).
 - Naruszenia art. 3 Konwencji z powodu zastosowania wobec skarżącego dolegliwych warunków osadzenia (tzw. reżimu „osadzonego niebezpiecznego”) – ETPCz zaaprobował ugodę, w której rząd zobowiązał się wypłacić skarżącemu 3 000 euro (decyzja z dnia 26 sierpnia 2014 r., *Kasprzak przeciwko Polsce*, skarga nr 19149/11).
 - Naruszenia art. 10 Konwencji (swoboda wypowiedzi) przez skazanie skarżących (trzech obywateli Republiki Federalnej Niemiec) za znieważenie narodu polskiego i propagowanie faszyzmu – Trybunał uznał skargę za niedopuszczalną z powodu niewyczerpania przez skarżących krajowych środków odwoławczych (decyzja z dnia 7 października 2014 r., *Hösl-Daum i inni przeciwko Polsce*, skarga nr 10613/07).

II. Informacje o sprawach rozpatrywanych przez Trybunał, dotyczących praktyki orzeczniczej Sądu Najwyższego lub zagadnień ważnych dla wymiaru sprawiedliwości w sprawach karnych

Żemek, Chim i Przywieczerski przeciwko Polsce – skarga nr 35778/073 (kluczowe zagadnienia: prawo do sądu bezstronnego sądu ustanowionego ustawą, prawo do rzetelnego procesu)

Postępowanie karne przeciwko skarżącym rozpoczęło się w 1991 r., przy czym postępowanie sądowe zainicjował akt oskarżenia wniesiony dopiero w 1998 r. Rozprawę w sprawie udało się rozpocząć dopiero z 2000 r. (sprawa VIII K 37/98). W 2001 r. sędzia przewodniczący składu orzekającego został powołany na stanowisko Ministra Sprawiedliwości, co spowodowało konieczność prowadzenia przewodu sądowego od początku. Nowy przewodniczący składu orzekającego, sędzia A.K., został delegowany do Sądu Okręgowego z wydziału odwoławczego tego sądu właśnie do prowadzenia sprawy VIII K 37/98. Po przeprowadzeniu przewodu sądowego w czasie 224 terminów, dnia 29 marca 2005 r. Sąd Okręgowy ogłosił wyrok skazujący wobec trojga skarżących.

Dnia 3 sierpnia 2005 r. weszła w życie ustawa zmieniająca kodeks karny, która wydłużała termin przedawnienia karalności czynów zabronionych (w tym części przestępstw zarzucanych oskarżonym). Rozpoznając apelacje skarżących od tego wyroku, Sąd Apelacyjny w Warszawie skierował pytanie prawne do Sądu Najwyższego dotyczące skutków naruszenia art. 350 § 1 i 351 § 1 k.p.k. Sąd Najwyższy wydał w tej sprawie uchwałę I KZP 43/05, w której stwierdził, że „Wyznaczenie składu sądu z naruszeniem reguł określonych w art. 350 § 1 k.p.k. i art. 351 § 1 k.p.k. stanowi względną przyczynę odwoławczą, o której mowa w art. 438 pkt 2 k.p.k.”. Po rozpoznaniu apelacji skarżących Sąd Apelacyjny zmienił wyrok sądu pierwszej instancji w części, w części zaś uchylił ten wyrok i umorzył postępowanie z powodu przedawnienia karalności części czynów zarzucanych skarżącym. Sąd Apelacyjny uznał bowiem, że ustawa wydłużająca termin

³ Opis stanu faktycznego zreferowany na podstawie informacji dostępnej pod adresem:

<http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-148607>

przedawnienia karalności tych czynów, która weszła w życie dnia 3 sierpnia 2005 r., była sprzeczna z Konstytucją i z tego powodu odmówił jej zastosowania w sprawie skarżących.

Od tego wyroku kasację wniósł prokurator. Sąd Najwyższy uwzględnił kasację, uchylił wyrok i przekazał sprawę do ponownego rozpoznania w instancji odwoławczej uznając m.in., że sąd odwoławczy powinien zwrócić się z pytaniem prawnym do Trybunał Konstytucyjnego a nie samodzielnie rozstrzygać o zgodności z Konstytucją ustawy z 2005 r. Wykonując zalecenia Sądu Najwyższego, Sąd Apelacyjny w Warszawie skierował pytanie prawne do TK, jednak postępowanie w sprawie zainicjowanej tym pytaniem zostało umorzone wobec wcześniejszego rozstrzygnięcia w innej sprawie, że ustawa z 2005 r. nie jest sprzeczna z Konstytucją RPRZECIWKO

Sąd Apelacyjny wydał swój drugi wyrok dnia 1 czerwca 2009 r., zmieniając częściowo wyrok sądu pierwszej instancji. Kasacja od tego wyroku wniesiona na korzyść pierwszego i trzeciego skarżącego została uznana przez Sąd Najwyższy za oczywiście bezzasadną.

Wszyscy skarżący w skargach do ETPCz podnieśli zarzut naruszenia ich prawa do sądu bezstronnego, ustanowionego ustawą (art. 6 ust. 1 Konwencji). Argumentowali, że sędzia A.K. został wyznaczony do składu orzekającego z naruszeniem przepisów proceduralnych. Ponadto brał czynny udział w przygotowaniu projektu ustawy z 2005 r., która miała znaczenie dla kwestii ich odpowiedzialności karnej.

Skarżący zarzucili również naruszenie art. 6 Konwencji z powodu zastosowania wobec nich ustawy z 2005 r., wydłużającej terminy przedawnienia karalności części zarzucanych im czynów zabronionych. Twierdzili, że ustawa ta została uchwalona właśnie ze względu na ich sprawę (tzw. sprawę FOZZ).

Trybunał skierował do rządu następujące pytania w tej sprawie:

- „1). Czy sąd pierwszej instancji orzekający w sprawie skarżących był „sądem ustanowionym ustawą” w rozumieniu art. 6 ust. 1 Konwencji, mając na względzie sposób, w jaki doszło do wyznaczenia sędziego A.K. do składu orzekającego?;
- 2). Czy sędzia A.K. był bezstronny, jak tego wymaga art. 6 ust. 1 Konwencji ? Pytanie łączy się z tym, że sędzia A.K. uczestniczył w pracach parlamentarnych nad ustawą wydłużającą terminy przedawnienia karalności czynów zabronionych;
- 3). Czy skarżący mieli zapewnione prawo do rzetelnego procesu, jak tego wymaga art. 6 ust. 1 Konwencji? Pytanie odnosi się do tego, że wydłużono termin przedawnienia karalności czynów zarzucanych skarżącym i uczyniono to w czasie trwania postępowania karnego.”

Sprawa jest w toku.

*

Czernuszewicz przeciwko Polsce – skarga nr 2891/124 (kluczowe zagadnienia: zaliczenie tymczasowego aresztowania na poczet kary a prawo do odszkodowania i zadośćuczynienia za niewątpliwie niesłuszne tymczasowe aresztowanie; art. 5 ust. 5 Konwencji)

Skarżący był tymczasowo aresztowany od dnia 2 lutego 2004 r. do dnia 11 maja 2004 r. w toku postępowania przygotowawczego w sprawie o rozbój. Dnia 7 kwietnia 2009 r. Sąd Rejonowy w Krośnie Odrzańskim uniewinnił go od zarzucanego mu czynu. Tymczasowe aresztowanie stosowane w tej sprawie zostało następnie zaliczone na poczet dwóch kar pozbawienia wolności orzeczonych wobec skarżącego w dwóch innych postępowaniach karnych.

Dnia 23 września 2011 r. Sąd Okręgowy w Zielonej Górze nie uwzględnił wniosku skarżącego o odszkodowanie i zadośćuczynienie za niewątpliwie niesłuszne tymczasowe aresztowanie stosowane w sprawie, która zakończyła się wyrokiem uniewinniającym. Sąd ustalił, że stosowanie tego środka było niewątpliwie niesłuszne, jednak uznał, że jego zaliczenie na poczet kar orzeczonych w innych sprawach stanowiło należyte zrekompensowanie szkód majątkowych i niemajątkowych spowodowanych tymczasowym aresztowaniem. Skarżący wniósł apelację od tego wyroku, która nie została uwzględniona przez Sąd Apelacyjny w Poznaniu. Sąd odwoławczy powołał się na dominującą linię orzecznictwa, zgodnie z którą zaliczenie tymczasowego aresztowania na poczet kary wyłącza dopuszczalność skutecznego dochodzenia roszczeń odszkodowawczych z tytułu niewątpliwie niesłusznego stosowania tego środka.

W skardze do ETPCz skarżący podniósł zarzut naruszenia art. 5 ust. 5 Konwencji i art. 7 Konwencji.

Trybunał skierował do rządu następujące pytania:

- 1) Czy w sprawie skarżącego znajduje zastosowanie art. 5 ust. 5 Konwencji? Trybunał zwrócił uwagę na to, że sądy krajowe przyznały, iż tymczasowe aresztowanie skarżącego było niewątpliwie niesłuszne w rozumieniu art. 552 k.p.k.
- 2) Czy przyznanie, że tymczasowe aresztowanie było niewątpliwie niesłuszne jest równoznaczne ze stwierdzeniem, że w sprawie doszło do naruszenia art. 5 ust. 1 lub art. 5 ust. 3 Konwencji?
- 3) Czy skarżący dysponował skutecznym środkiem dochodzenia odszkodowania za tymczasowe aresztowanie stosowane z naruszeniem art. 5 ust. 1 lub art. 5 ust. 3 Konwencji, jak tego wymaga art. 5 ust. 5 Konwencji?
- 4) Czy skarżący nadal posiada status „ofiary naruszenia Konwencji” w rozumieniu jej art. 34? Trybunał odwołał się do tego, że okres stosowania wobec niego tymczasowego aresztowania został zaliczony na poczet dwóch kar orzeczonych w innych sprawach.

Sprawa jest w toku.

⁴ Opis stanu faktycznego zreferowany na podstawie informacji dostępnej pod adresem:

[http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/Pages/search.aspx#{"fulltext":\["Czernuszewicz"\],"documentcollectionid2":\["COMMUNICATEDCAS ES","CLIN","ADVISORYOPINIONS","REPORTS","RESOLUTIONS"\],"itemid":\["001-150730"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/Pages/search.aspx#{)

III. Omówienie wybranych orzeczeń ETPCz

Cichoń przeciwko Polsce – decyzja Trybunału z dnia 4 listopada 2014 r., skarga nr 50504/09 (kluczowe zagadnienia: proceduralne obowiązki państwa wynikające z art. 2 Konwencji; wymogi rzetelnego postępowania przygotowawczego).

1. Stan faktyczny sprawy

W 2007 r. matka skarżącej zakupiła mieszkanie od I.K. Wkrótce okazało się, że jest ono w złym stanie technicznym, co spowodowało zainicjowanie przez matkę skarżącą postępowania o odszkodowanie przed sądem cywilnym wobec I.K. W związku z zawarciem tej niekorzystnej transakcji, matka skarżącej zapadła na depresję i w czerwcu 2007 r. próbowała popełnić samobójstwo.

W sierpniu 2007 r. wszczęto postępowanie przygotowawcze z zawiadomienia o popełnieniu przestępstwa groźby karalnej złożonego przez I.K. w stosunku do matki skarżącej. We wrześniu 2007 r. skierowany został w tej sprawie akt oskarżenia do Sądu Rejonowego w Gostyniu. Wobec wątpliwości co do poczytalności matki skarżącej *tempore criminis*, sąd zdecydował o powołaniu biegłych psychiatrów w celu sporządzenia opinii o stanie zdrowia psychicznego skarżącej. Wezwania do stawienia na badanie zostały wysłane pod dawny adres matki skarżącej (na adres mieszkania, które sprzedała). W rezultacie na wniosek biegłych sąd zarządził przymusowe doprowadzenie podejrzanej na badania psychiatryczne. Dnia 30 listopada 2007 r. oskarżona została zatrzymana o godz. 6.30 rano, doprowadzona na badania i zwolniona tego samego dnia. Dnia 2 grudnia 2007 r. matka skarżącej popełniła samobójstwo.

W marcu 2008 r. skarżąca złożyła wniosek do Prokuratora Apelacyjnego w Poznaniu o zbadanie rzetelności postępowania wyjaśniającego, jakie prowadzono w sprawie śmierci jej matki. Zarzuciła w nim, że głównym powodem samobójstwa matki było jej zatrzymanie w dniu 30 listopada 2007. Wniosek ten został przekazany do Sądu Okręgowego w Poznaniu, którego prezes w pisemnej odpowiedzi przyznał, że biegli przez pomyłkę kierowali wezwania do matki skarżącej na nieaktualny adres. Prezes stwierdził, że postępowanie sądu nie było błędne, ale opierało się na błędnych przesłankach.

We wrześniu 2008 r. skarżąca złożyła zawiadomienie o popełnieniu przestępstwa domagając się ścigania winnych doprowadzenia jej matki do samobójstwa. Argumentowała, że działania sądu doprowadziły jej matkę, osobę starą i bezbronną, do załamania nerwowego. Dnia 18 listopada 2008 r. prokurator Rejonowy w Gostyniu wydał postanowienie o odmowie wszczęcia postępowania przygotowawczego w sprawie o przestępstwo z art. 231 k.k. w zw. z art. 151 k.k. W uzasadnieniu postanowienia prokurator stwierdził, że sąd nie ponosi odpowiedzialności za błędne wysłanie wezwań do matki skarżącej bowiem całe akta sprawy były wówczas w posiadaniu biegłych. Nie można też uznać, że między zatrzymaniem oskarżonej a jej samobójstwem zachodzi związek przyczynowy. Skarżąca zaskarżyła to postanowienie argumentując, że organy procesowe nie prowadziły postępowania przeciwko jej matce rzetelnie. W szczególności nie wykazano staranności w wysłaniu wezwań pomimo tego, że prawidłowy adres do doręczeń był w aktach sprawy. Zatrzymanie było dla oskarżonej traumatycznym przeżyciem i bezpośrednim powodem samobójstwa. W marcu 2009 r. Sąd Rejonowy w Lesznie postanowił utrzymać w mocy postanowienie o odmowie wszczęcia postępowania przygotowawczego.

Skarżąca próbowała także spowodować pociągnięcie lekarzy psychiatrów do odpowiedzialności zawodowej. Jednak Okręgowy Rzecznik Odpowiedzialności zawodowej odmówił wszczęcia postępowania a jego decyzja została utrzymana w mocy przez Okręgowy Sąd Lekarski w lutym 2010 r.

2. Zarzuty skarżące

Skarżąca zarzuciła, że organy procesowe potraktowały jej matkę w nieludzki sposób i nie przeprowadziły rzetelnego postępowania wyjaśniającego przyczyny jej samobójczej śmierci. Skarżąca powołała się na art. 3 i 6 Konwencji.

3. Rozstrzygnięcie ETPCz

Trybunał postanowił rozpoznać zarzuty skarżącej na gruncie art. 2 Konwencji w zakresie wypełnienia przez państwo proceduralnego obowiązku ochrony prawa do życia. Skarżąca twierdziła, że zachodził związek przyczynowy między sposobem prowadzenia postępowania przeciwko matce a jej samobójczą śmiercią. Ponadto podnosiła, że sposób wykładni art. 231 k.k., zgodnie z którym konieczne jest wykazanie po stronie funkcjonariusza publicznego zamiaru działania na szkodę interesu publicznego lub prywatnego⁵, stoi w sprzeczności z pozytywnymi obowiązkami państwa wynikającymi z art. 2 Konwencji.

Trybunał uznał skargę za oczywiście bezzasadną i wydał decyzję o jej niedopuszczalności. Uzasadnienie tej decyzji rozpoczął od przypomnienia charakteru i zakresu proceduralnego obowiązku ochrony prawa do życia. Podkreślił, że organy państwowe są zobligowane prowadzić z urzędu rzetelne postępowanie wyjaśniające w każdym przypadku powzięcia wiadomości o umyślnym pozbawieniu życia osoby. Jeżeli śmierć osoby została spowodowana nieumyślnie, przeprowadzenie postępowania wyjaśniającego nie musi nastąpić z urzędu i może być uruchomione na wniosek najbliższych zmarłego (por. m.in. wyrok w sprawie *Vo przeciwko Francji*, skarga nr 53924/00). Trybunał przypomniał też, że naruszenie proceduralnego obowiązku wynikającego z art. 2 Konwencji ma charakter autonomiczny, tzn. nie jest uzależnione od stwierdzenia „materialnego” naruszenia prawa do życia. Dlatego państwo może zostać uznane za odpowiedzialne za proceduralne naruszenie art. 2 Konwencji nawet wtedy, gdy nie ponosi żadnej odpowiedzialności za śmierć osoby.

Odnosząc wymogi rzetelnego śledztwa do okoliczności omawianej sprawy Trybunał stwierdził, że nie ma powodów dla zakwestionowania ustaleń polskiej prokuratury, potwierdzonych orzeczeniem sądowym, że nie zachodził związek przyczynowy między sposobem prowadzenia postępowania karnego wobec matki skarżącej a jej samobójczą śmiercią. Trybunał nie odniósł się w żaden sposób do kwestii wykładni art. 231 k.k. Podkreślił jedynie, że w postępowaniu karnym prowadzonym wobec matki skarżącej wyznaczono jej obrońcę z urzędu a samo powołanie biegłych psychiatrów miało na celu ustalenie, czy oskarżona może w ogóle ponosić odpowiedzialność karną za zarzucane jej czyny. Nie odnosząc się do kwestii nieprawidłowego przesłania wezwań oskarżonej na badanie psychiatryczne, Trybunał ograniczył się do stwierdzenia, że matka skarżącej nie była traktowana niehumanitarnie w toku tego postępowania. Zdaniem Trybunału postępowanie wyjaśniające powody jej samobójstwa było prowadzone sprawnie i w sposób wymagany przez art. 2 Konwencji. Trybunał uznał za niezasadny zarzut skarżącej, że prokuratura nie przeprowadziła wymaganych dowodów przed podjęciem decyzji o odmowie wszczęcia postępowania przygotowawczego. Tym samym

⁵ W decyzji Trybunał powołał się na postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 25 lutego 2003 r., WK 3/03.

Trybunał zaakceptował to, że swą negatywną decyzję w przedmiocie ścigania prokurator podjął wyłącznie na podstawie akt postępowania przygotowawczego prowadzonego przeciwko matce skarżącej.

Orzeczenie zapadło jednogłośnie.

All – Orzecznictwo ETPCz w sprawach przeciwko innym państwom Rady Europy

Informacja o orzeczeniach ETPCz wydanych przeciwko innym państwom Rady Europy, przetłumaczonych na język polski

Wskutek porozumienia między Ministerstwem Sprawiedliwości, Naczelnym Sądem Administracyjnym oraz Trybunałem Konstytucyjnym w 2014 r. doszło do przetłumaczenia 40 wyroków ETPCz wydanych wobec innych niż Polska państw Rady Europy. Wszystkie wyroki są dostępne na stronie internetowej Ministerstwa Sprawiedliwości, TK lub NSA. Poniżej podaję listę orzeczeń, które dotyczą wymiaru sprawiedliwości w sprawach karnych i mogą być przydatne dla polskich sądów karnych. Pomijam te z przetłumaczonych orzeczeń, które zostały już wcześniej streszczone przeze mnie w kolejnych zeszytach *Przeglądu*:

Valentino Acatrinei przeciwko Rumunii, skarga nr 18540/04, wyrok z 25 czerwca 2013 r. - art. 8 Konwencji – zarzut braku gwarancji proceduralnych w zakresie prowadzenia podsłuchów rozmów telefonicznych z uwagi na bezpieczeństwo państwowe - naruszenie; art. 6 ust. 1 oraz 3 lit. d – zarzut naruszenia prawa do rzetelnego procesu, w którym wykorzystano dowody z podsłuchów telefonicznych – brak naruszenia.

Nagla przeciwko Łotwie, skarga nr 73469/10, wyrok z 16 lipca 2013 r. - art. 10 Konwencji – zarzuty związane z pilnym przeszukaniem w domu dziennikarza powiązanych z zajęciem urządzeń zawierających dane grożące ujawnieniem źródeł informacji dziennikarskiej: naruszenie.

Del Río Prada przeciwko Hiszpanii, skarga nr 42750/09, streszczenie wyroku z 21 października 2013 r. - art. 5 ust. 1 oraz art. 7 – zarzut związany z przesunięciem daty zwolnienia skarżącej z więzienia z uwagi na zmianę orzecznictwa po wydaniu wyroku, naruszenia; art. 46 – zobowiązanie pozwanego państwa do pilnego zwolnienia skarżącej z więzienia.

*

Lucky Dev przeciwko Szwecji – wyrok Trybunału z dnia 27 listopada 2014 r., skarga nr 7356/10 (kluczowe zagadnienia: art. 4 Protokołu nr 7, ne bis in idem, wymierzenie sankcji podatkowej (administracyjnej) i sankcji karnej za ten sam czyn)

Znaczenie orzeczenia dla prawa polskiego

Omówione orzeczenie dotyczy wciąż aktualnej kwestii zbiegu odpowiedzialności administracyjnej z odpowiedzialnością karną. Jest to też jedno z nielicznych orzeczeń ETPCz, w którym Trybunał wyjaśnił, że art. 4 Protokołu nr 7 nie zakazuje prowadzenia równoległych postępowań dotyczących tego samego czynu (czyli nie wprowadza znanej naszemu systemowi prawnemu negatywnej przesłanki procesowej „zawisłości sporu”). Sprzeczne z tym przepisem jest jedynie dalsze prowadzenie drugiego z postępowań pomimo prawomocnego zakończenia pierwszego z nich.

1. Stan faktyczny sprawy

Decyzją urzędu podatkowego z dnia 1 czerwca 2004 r. stwierdzono, że skarżąca zaniżyła zadeklarowaną kwotę podatku i zobowiązano ją do zapłaty podatku od nieujawnionych dochodów w kwocie równowartej około 83 000 euro. Decyzja ta spowodowała również zwiększenie jej zobowiązania podatkowego z tytułu zapłaty podatku VAT o około 41 000 euro. Z powodu uznania, że skarżąca przedłożyła nieprawidłowe zeznanie podatkowe, ukarano ją także przez nałożenie opłaty dodatkowej w wysokości 40 % naliczonego podatku dochodowego i 20 % naliczonego podatku VAT. Wskutek odwołania skarżącej wyższy urząd podatkowy a następnie sąd administracyjny i administracyjny sąd odwoławczy utrzymały w mocy ww. decyzje. Dnia 20 października 2009 r. Najwyższy Sąd Administracyjny postanowił o odmowie przyjęcia do rozpoznania odwołania skarżącej.

Dnia 5 sierpnia 2005 r. wszczęto postępowanie karne przeciwko skarżącej. Dnia 16 grudnia 2008 r. skarżąca została skazana za przestępstwo nieprawidłowego prowadzenia ksiąg rachunkowych na karę polegającą na wykonaniu 160 godzin prac na cele społeczne. Wyrok dotyczył tego samego okresu czasu, do którego odnosiły się ww. decyzje podatkowe, tj. roku 2002. Sąd ustalił, że prowadzenie księgowości restauracji było nierzetelne, co spowodowało nieujawnienie znacznych dochodów i niezapłacenie należnego podatku VAT. Skarżąca została natomiast uniewinniona od zarzutu popełnienia przestępstwa podatkowego wskutek ustalenia, że nie miała zamiaru podania nieprawdziwej informacji w oświadczeniu podatkowym. Wyrok ten uprawomocnił się dnia 8 stycznia 2009 r.

2. Prawo krajowe

Zgodnie prawem szwedzkim dodatkowa opłata podatkowa może być nałożona na podatnika gdy podał on nieprawdziwą lub niepełną informację w swoim oświadczeniu podatkowym oraz w razie nieprzedłożenia zeznania podatkowego pomimo takiego obowiązku lub przedłożenia zeznania niepozwalającego na ustalenie należnej kwoty podatku.

Zamierzone złożenie nieprawidłowej informacji podatkowej lub niezłożenie zeznania podatkowego powodujące ryzyko niezapłacenia należnego podatku stanowi czyn zabroniony stypizowany w ustawie o przestępstwach podatkowych, za który przewidziano możliwość orzeczenia od kary grzywny (w przypadku przestępstwa mniejszej wagi) do kary 6 lat pozbawienia wolności (za typ kwalifikowany przestępstwa podatkowego). Za nieumyślne złożenie nieprawdziwej deklaracji podatkowej przewidziano karę grzywny lub karę pozbawienia wolności do 1 roku.

W ustawie o rachunkowości uregulowano typ czynu zabronionego polegający na nieprawidłowym prowadzeniu ksiąg rachunkowych, które uniemożliwia należyłą ocenę uzyskiwanych dochodów. Ten czyn

zagrożony jest karą do dwóch lat pozbawienia wolności, natomiast w wypadku mniejszej wagi – grzywną lub karą pozbawienia wolności do 6 miesięcy.

W orzecznictwie Sądu Najwyższego Szwecji pierwotnie przyjmowano, że pociągnięcie osoby do odpowiedzialności podatkowej przez nałożenie dodatkowej opłaty podatkowej oraz skazanie za przestępstwo przedłożenia nieprawdziwego zeznania podatkowego w odniesieniu do tych samych okoliczności nie narusza zakazu *ne bis in idem* wyrażonego w art. 4 Protokołu nr 7. Ta linia orzecznictwa uległa zasadniczej zmianie w 2013 r. Dnia 11 czerwca 2013 r. Sąd Najwyższy orzekając w pełnym składzie stwierdził, że nałożenie dodatkowej opłaty podatkowej i skazanie za przestępstwo podatkowe na podstawie tych samych informacji zawartych w zeznaniu podatkowym stanowi ponowne ukaranie w tej samej sprawie w rozumieniu art. 4 Protokołu nr 7. Sąd Najwyższy stwierdził, że z powodu orzeczenia Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej w sprawie C-617/10 niedopuszczalne jest stosowanie dodatkowej opłaty podatkowej i odpowiedzialności karnej w odniesieniu do podatku VAT. Zdaniem Sądu Najwyższego w ten sam sposób należy potraktować zbieg odpowiedzialności podatkowej i karnej za złożenie nieprawdziwego zeznania podatkowego dotyczącego podatku dochodowego. Natomiast zakaz *ne bis in idem* nie dotyczy sytuacji, w której nałożono dodatkową opłatę podatkową oraz skazano osobę za nieprawidłowe prowadzenie ksiąg rachunkowych.

3. Zarzuty skarżącej

Skarżąca zarzuciła naruszenie art. 4 Protokołu nr 7 z powodu ukarania jej za ten sam czyn dodatkową opłatą podatkową oraz sankcją karną z tytułu nieprawidłowego prowadzenia ksiąg rachunkowych. Drugi zarzut skarżącej dotyczył naruszenia art. 6 Konwencji przez nałożenie dodatkowej opłaty podatkowej na podstawie uprawdopodobnienia złożenia nieprawidłowego zeznania podatkowego, gdy tymczasem w „sprawie karnej” wymagane jest udowodnienie okoliczności popełnienia przestępstwa.

4. Rozstrzygnięcie ETPCz wraz ze streszczeniem argumentacji

4.1. W odniesieniu do zarzutu naruszenia art. 4 Protokołu nr 7

Rząd szwedzki podniósł zarzut, że sprawa skarżącej zakończyła się w 2009 r., tj. przed zmianą wykładni zakazu *ne bis in idem* dokonaną przez ETPCz w sprawie *Zolotukhin przeciwko Rosji*. Ten argument został stanowczo odrzucony przez Trybunał.

Następnie Trybunał przystąpił do zbadania, czy nałożenie dodatkowej opłaty podatkowej stanowi „oskarżenie w sprawie karnej” w rozumieniu art. 4 Protokołu nr 7. W tym względzie ETPCz przypomniał swoje dotychczasowe orzecznictwo, zgodnie z którym procedura nałożenia tej opłaty została uznana za „sprawę karną” na gruncie art. 6 Konwencji (wyrok w sprawie *Janosevic przeciwko Szwecji*, skarga nr 34619/97). Zdaniem Trybunału postępowanie to stanowiło rozstrzygnięcie w sprawie karnej także dla potrzeb oceny zaistnienia zakazu *ne bis in idem*.

Trybunał najpierw ocenił, czy skazanie skarżącej za przestępstwo nieprawidłowego prowadzenia ksiąg rachunkowych stanowiło ponowne ukaranie za ten sam czyn. W tym względzie Trybunał podzielił stanowisko Sądu Najwyższego Szwecji, że rzetelne prowadzenie ksiąg rachunkowych jest obowiązkiem niezależnym od ewentualnego użycia tych ksiąg dla celów ustalenia odpowiedzialności podatkowej. Toteż nieprawidłowość dokumentowania prowadzonej działalności gospodarczej przez skarżącą stanowiła dodatkową okoliczność,

która nie była uwzględniana przy ocenie wypełnienia znamion typu czynu zabronionego polegającego na przedłożeniu niepełnego zeznania podatkowego. Zdaniem Trybunał oba czyny zabronione były „wystarczająco oddzielone” aby uznać, że skarżąca nie została dwukrotnie ukarana za ten sam czyn z powodu nałożenia na nią dodatkowej opłaty podatkowej oraz skazania za nieprawidłowe prowadzenie ksiąg rachunkowych.

Następnie Trybunał ocenił, czy równoległe prowadzenie postępowania podatkowego dotyczącego nieprawidłowego złożenia zeznania podatkowego oraz postępowania karnego dotyczącego tych samych okoliczności narusza art. 4 Protokołu nr 7. Trybunał przypomniał, że dopiero ostateczne (prawomocne) orzeczenie uruchamia zakaz *ne bis in idem*. Toteż dopóki nie upłynie termin przewidziany na wniesienie środka odwoławczego od orzeczenia, nie działa zakaz *ne bis in idem*, przy czym nie dotyczy to nadzwyczajnych środków zaskarżenia takich jak wznowienie postępowania czy procedury przywrócenia terminu w celu wniesienia zwykłego środka odwoławczego. Dotyczą one bowiem orzeczenia już prawomocnego. Trybunał podkreślił, że z art. 4 Protokołu nr 7 nie można wywodzić zakazu równoległego prowadzenia kilku postępowań dotyczących tych samych okoliczności. Dlatego nie narusza zakazu *ne bis in idem*, jeżeli drugie, prowadzone równoległe postępowanie, zostanie umarzone w reakcji na to, że pierwsze postępowanie zakończyło się prawomocnym orzeczeniem (por. m.in. decyzja ETPCz w sprawie *Zigarella przeciwko Włochom*, skarga nr 48154/99). Jeżeli jednak nie dojdzie do umorzenia drugiego postępowania po prawomocnym zakończeniu pierwszego, to ma miejsce naruszenie zakazu *ne bis in idem* (por. wyrok ETPCz w sprawie *Tomasović przeciwko Chorwacji*, skarga nr 53785/09). Nie można zatem z art. 4 Protokołu nr 7 wywodzić znanej naszemu k.p.k. negatywnej przesłanki procesowej *litis pendentis*. Naruszeniem tego postanowienia będzie jednak kontynuowanie postępowania po prawomocnym zakończeniu drugiego postępowania, prowadzonego równoległe.

Trybunał przyznał, że w kilku orzeczeniach dopuścił kontynuowanie drugiego postępowania i nałożenie przez inny organ procesowy odrębnej sankcji za ten sam czyn. Dotyczyło to przypadków orzekania dwóch odrębnych sankcji karnych w dwóch różnych postępowaniach za prowadzenie pojazdu pod wpływem alkoholu (kary pozbawienia wolności z zawieszeniem jej wykonania oraz pozbawienia prawa jazdy – decyzja z dnia 30 maja 2000 r. w sprawie *R.T. przeciwko Szwajcarii*, skarga nr 31982; decyzja z dnia 13 grudnia 2005 r. w sprawie *Nilsson przeciwko Szwecji*, skarga nr 73661/01). Okolicznością przesądzającą o takim rozstrzygnięciu ETPCz było istotne powiązanie obu postępowań zarówno co do ich przedmiotu, jak i czasu prowadzenia. Ponadto w drugim postępowaniu dotyczącym pozbawienia prawa jazdy organ orzekający oparł swą decyzję na wynikach pierwszego postępowania, nie miało zatem miejsca ponowne badanie tych samych okoliczności.

Trybunał uznał, że w sprawie skarżącej sytuacja była odmienna. Prowadzono bowiem dwa odrębne postępowania, w których organy samodzielnie dokonywały ustaleń faktycznych. Trybunał ustalił, że skarżąca została prawomocnie uniewinniona od zarzutu złożenia nieprawidłowego zeznania podatkowego dnia 8 stycznia 2009 r. Postępowanie podatkowe zakończyło się prawomocną decyzją dopiero dnia 20 października 2009 r. Oznacza to, że było ono kontynuowane przez dziewięć i pół miesiąca po tym, jak zapadło prawomocne orzeczenie w sprawie karnej. Z tego powodu Trybunał jednogłośnie uznał, że doszło do naruszenia art. 4 Protokołu nr 7.

4.2. W odniesieniu do zarzutu naruszenia art. 6 Konwencji

Trybunał uznał ten zarzut za oczywiście bezzasadny. Powołał się na swoje dotychczasowe orzecznictwo w sprawach przeciwko Szwecji, w którym orzekał już o zgodności wymierzania dodatkowej opłaty podatkowej z

wymogami rzetelnego procesu. Pomimo uznania, że jest to postępowanie dotyczące „sprawy karnej”, ze względu na jego specyfikę Trybunał zaaprobował funkcjonujące w prawie szwedzkim domniemanie, że nieprawidłowości stwierdzone w zeznaniu podatkowym należy przypisać podatnikowi, na którym spoczywa ciężar udowodnienia tezy przeciwnej.

Trybunał zasądził na rzecz skarżącej 2 000 euro tytułem zadośćuczynienia.

*

Furcht przeciwko Republice Federalnej Niemiec – wyrok Trybunału z dnia 23 października 2014 r., skarga nr 54648/09 (kluczowe zagadnienia: dopuszczalność dowodowego wykorzystania dowodów pozyskanych wskutek transakcji pozornej, prawo do rzetelnego procesu, art. 6 Konwencji)

Znaczenie orzeczenia dla prawa polskiego

W omówionym poniżej orzeczeniu Trybunał po raz kolejny określił warunki rzetelności postępowania karnego, w którym wykorzystano dowody uzyskane na skutek działań tajnych agentów policji, stanowiących podżeganie do popełnienia przestępstwa a nie jedynie bierną infiltrację środowiska przestępczego. Trybunał opowiedział się za koniecznością uznania takich dowodów za niedopuszczalne.

1. Stan faktyczny sprawy

Dnia 18 października 2007 r. Sąd Rejonowy w Aachen wydał zgodę na prowadzenie czynności śledczych przez tajnych agentów wobec S. i pięciu innych osób w związku z podejrzeniem popełnieniem przestępstw narkotykowych. Podejrzanie potwierdziły nagrania z wcześniej stosowanego podsłuchu. Tajni agenci postanowili nawiązać kontakt z S. za pośrednictwem skarżącego, który był jego przyjacielem i partnerem biznesowym w handlu nieruchomościami. Skarżący nie był uprzednio karany, zajmował się też prowadzeniem własnej restauracji.

Od dnia 16 listopada 2007 r. dwaj tajni agenci policji, PRZECIWKO i D., nawiązywali kontakt ze skarżącym, odwiedzając go w restauracji i podając się za klientów zainteresowanych kupnem nieruchomości w celu prowadzenia w niej klubu. W kolejnych tygodniach skarżący przedstawił PRZECIWKO i D kilka ofert sprzedaży nieruchomości. Następnie skarżący zapoznał agentów z S. w celu zorganizowania nielegalnego przewozu papierosów z zagranicy. Miało to miejsce po tym, jak jeden z agentów zaoferował, że ma do dyspozycji ciężarówkę odpowiednią do takiego przewozu. S. odmówił jednak przeprowadzenia osobistej rozmowy telefonicznej z agentem PRZECIWKO proponując kontaktowanie się za pośrednictwem skarżącego. Dnia 23 stycznia 2008 r. agent D. powiedział skarżącemu, że ryzyko odkrycia przemytu papierosów jest zbyt duże w stosunku do spodziewanych zysków. Wtedy skarżący miał ujawnić, że on, S. oraz inne osoby mogliby również przewozić amfetaminę i kokainę. Skarżący powiedział, że nie chce być osobiście zamieszany w handel narkotykami, ale mógłby pobierać prowizję za pośrednictwo. W odpowiedzi na to agent wyraził zainteresowanie przewożeniem i zakupem narkotyków. Jednakże 1 lutego 2008 r. skarżący w czasie rozmowy telefonicznej zainicjowanej przez agenta PRZECIWKO powiedział mu, że nie jest już zainteresowany innym biznesem niż prowadzenie restauracji.

Dnia 7 lutego 2008 r. Sąd Okręgowy w Aachen wydał zgodę na prowadzenie czynności śledczych wobec skarżącego. Następnego dnia, 8 lutego 2008 r. agent PRZECIWKO odwiedził skarżącego i przekonał, że nie powinien się obawiać poniesienia kary za przemyt narkotyków. Po tej rozmowie skarżący zorganizował agentom dwa zakupy narkotyków od S. w dniu 16 lutego 2008 r. (10 kg bazy amfetaminy 40 gramów kokainy) oraz dnia 12 marca 2008 r. (250 kg bazy amfetaminy i 40 gramów kokainy). Druga transakcja zakończyła się zatrzymaniem skarżącego i S. Skarżący miał otrzymać 50 000 euro prowizji od S. za zorganizowanie tej transakcji.

Dnia 22 października 2008 r. Sąd Okręgowy w Aachen skazał skarżącego za dwukrotny udział w handlu narkotykami i skazał go na karę 5 lat pozbawienia wolności. Z uzasadnienia wyroku wynika, że skarżący przyznał się do zarzucanych mu czynów. Sąd uznał za nieudowodnione twierdzenia skarżącego, że to tajny agent policji D. jako pierwszy wyszedł z propozycją handlu narkotykami.

Za jedną z ważnych okoliczności łagodzących wymiar kary wobec skarżącego sąd uznał to, że skarżący został skuszony (namówiony – niem. „verleitet”) do popełnienia przestępstwa przez tajnych agentów policji. Sąd podkreślił, że skarżący nie był uprzednio karany a przed podjęciem wobec niego działań przez tajnych agentów nie było żadnych podejrzeń, że uczestniczy on w handlu narkotykami. Jedynym powodem, dla którego skarżący stał się celem działań operacyjnych była jego znajomość z S. Pomimo tych okoliczności sąd uznał, że skarżący nie był podlegany do popełnienia czynu zabronionego (niem. „angestiftet”), bowiem agenci czekali, aż skarżący pierwszy wskaże na możliwość pośredniczenia w handlu narkotykami. Za zastosowaniem złagodzenia kary skarżącego przemawiał jednak sposób przeprowadzenia operacji przez tajnych agentów. Zdaniem sądu nawiązanie kontaktu ze skarżącym, osobą niepodejrzewaną wówczas o jakikolwiek czyn zabroniony, i uczynienie tego jedynie w celu dotarcia do S., niosło ze sobą ryzyko, że skarżący zostanie zamieszany w handel narkotykami.

Skarżący bezskutecznie odwoływał się od tego wyroku do Sądu Najwyższego. Także jego skarga konstytucyjna nie została dopuszczona do merytorycznego rozpoznania.

2. Prawo krajowe mające zastosowanie w sprawie

Zgodnie z § 110a ust. 1 niemieckiego k.p.k., jeżeli istnieją wystarczające podejrzenia, oparte na faktach i wskazujące na popełnienie poważnego przestępstwa polegającego na nielegalnych obrocie narkotykami, mogą być przeprowadzone tajne działania śledcze w celu wykrycia takiego przestępstwa. Przeprowadzenie tajnych działań śledczych jest dopuszczalne jedynie wtedy, gdy przeprowadzenie „zwyczajnych” czynności śledczych nie będzie skuteczne lub jest istotnie utrudnione z innego powodu. Tajnymi agentami są funkcjonariusze policji, którzy działają pod tzw. legendą - § 110a ust. 2 niemieckiego k.p.k.).

Federalny Sąd Najwyższy Niemiec wielokrotnie stwierdzał nielegalność działań tajnych agentów policji, jeżeli w czasie podjęcia przez nich czynności operacyjnych wobec osoby nie istniało podejrzenie popełnienia przez nią poważnego przestępstwa.

Według dominującej linii orzecznictwa Sądu Najwyższego, ustalenie faktu podlegania osoby do popełnienia przestępstwa przez tajnych agentów, nawet jeżeli było to sprzeczne z prawem, nie stanowi przeszkody do prowadzenia postępowania karnego wobec sprawcy czynów zabronionych. Fakt ten musi być jednak

uwzględniony jako istotna okoliczność łagodząca przy wymiarze kary. W doktrynie i orzecznictwie określa się to mianem „rozwiązania w obrębie wymiaru kary” (niem. *Strafzumessungslösung* – por. orzeczenie Federalnego Sądu Najwyższego o sygnaturze 1 StR 148/84, orzeczenie o sygnaturze 1 StR 453/89, potwierdzone ostatnio w orzeczeniu o sygnaturze 5 StR 240/13).

3. Zarzuty skarżącego

Skarżący zarzucił naruszenie art. 6 ust. 1 Konwencji z powodu skazania go za przestępstwa, do popełnienia których był podżegany przez tajnych agentów policji.

4. Rozstrzygnięcie ETPCz wraz ze streszczeniem argumentacji

Trybunał rozpoczął uzasadnienie wyroku od przypomnienia podstawowych reguł rzetelności postępowania karnego, w którym wykorzystano dowody pozyskane wskutek działań tajnych agentów. Stwierdził, że: „interes publiczny w zwalczaniu przestępczości nie może usprawiedliwiać użycia dowodów uzyskanych wskutek podżegania do popełnienia przestępstwa przez policję, bowiem zaaprobowanie tezy przeciwnej narażałoby oskarżonego na ryzyko definitywnego pozbawienia go prawa do rzetelnego procesu i to od jego rozpoczęcia (por. m. in. wyrok w sprawie *Teixeira de Castro przeciwko Portugalii*, wyrok z dnia 9 czerwca 1998 r., § 34; *Vanyan przeciwko Rosji*, wyrok z dnia 15 grudnia 2005 r., § 46; *Bannikov przeciwko Rosji*, wyrok z dnia 4 listopada 2010 r., § 34). Po raz kolejny Trybunał przypomniał, jakie kryteria pozwalają odróżnić podżeganie do popełnienia przestępstwa od pasywnego gromadzenia dowodów przez tajnych agentów. Są one następujące:

- 1) Brak obiektywnego podejrzenia, że osoba inwigilowana była włączona w działalność przestępczą lub miała predyspozycje (ang. *was predisposed*) do popełnienia tego przestępstwa;
- 2) Brak takich predyspozycji ma miejsce wówczas, gdy osoba inwigilowana nie była karana, nie zostało wszczęte przeciwko niej postępowanie karne i nic nie sugeruje, aby miała zamiar prowadzić działalność przestępczą zanim do swoich działań przystąpili tajni agenci policji. Tą ostatnią okoliczność – zamiar popełnienia w przyszłości przestępstwa handlu narkotykami - może ujawniać, w zależności od rozpatrywanej sprawy, na przeciwko rozeznaniu osoby inwigilowanej w aktualnych cenach narkotyków, czy możliwość pozyskania narkotyków w bardzo krótkim czasie.
- 3) Ważnym kryterium rozróżnienia pasywnej infiltracji środowiska przestępczego od podżegania do popełnienia przestępstwa jest to, czy na oskarżonego była wywierana presja aby popełnił przestępstwo. O odejściu od roli pasywnej przez tajnych agentów mogą świadczyć następujące zachowania: przejęcie inicjatywy w kontaktowaniu się z osobą inwigilowaną, ponowienie oferty pomimo jej pierwotnego odrzucenia przez osobę inwigilowaną, uporczywe zachęcanie, obniżenie ceny oferowanego narkotyku poniżej średniej rynkowej, odwoływanie się do współczucia oskarżonego.

Trybunał podkreślił też, że ciężar udowodnienia braku podżegania do popełnienia przestępstwa spoczywa na organach państwowych. Władze państwowe nie mogą zwolnić się z tego ciężaru przez powołanie się na to, że nie upoważniły funkcjonariuszy policji do prowadzenia działań operacyjnych pod przykryciem lub ich nie nadzorowały. Państwo odpowiada bowiem za precyzyjne uregulowanie procedury prowadzenia działań tajnych agentów. Zdaniem Trybunału kontrola sądowa takich działań jest najbardziej odpowiednim środkiem.

Odnosząc te ogólne zasady do okoliczności rozpatrywanej sprawy, Trybunał najpierw ustalił, że nie został spełniony pierwszy warunek pasywnej inwigilacji, skoro skarżący, w chwili podjęcia działań przez tajnych

agentów, nie podejrzewano o popełnienie jakiegokolwiek przestępstwa. Rząd niemiecki podnosił argument, że skarżący był mimo to predysponowany do popełnienia czynu zabronionego, skoro wskazał na możliwość zaangażowania się w handel narkotykami. W odpowiedzi na ten zarzut Trybunał podkreślił, że stan podejrzania czy predysponowania osoby do popełnienia przestępstwa należy oceniać w odniesieniu do momentu przystąpienia tajnych agentów do działań operacyjnych. W czasie, kiedy agenci przystępowali do działań, nie istniało żadne podejrzenie aktywności przestępczej skarżącego. Trybunał odnotował, że zgoda Sądu Okręgowego w Aachen na objęcie skarżącego działaniami śledczymi tajnych agentów została wydana już po tym, jak skarżący wycofał się z oferty handlu narkotykami i stwierdził, że nie jest zainteresowany innym biznesem niż prowadzenie restauracji. Wobec tego nie można uznać, że skarżący był predysponowany do popełnienia przestępstwa, jak twierdził rząd niemiecki w toku procedury strasburskiej.

Następnie Trybunał przystąpił do zbadania, czy tajni funkcjonariusze policji wywierali presję na skarżącego aby popełnił przestępstwo. Trybunał podkreślił, że 1 lutego w czasie rozmowy telefonicznej z agentem PRZECIWKO skarżący wycofał się z oferty zaangażowania w handel narkotykami. Pomimo tego agent PRZECIWKO ponownie skontaktował się z nim 8 lutego 2008 r. i namawiał go do kontynuacji zorganizowania transakcji z udziałem S. i tajnych agentów. Zdaniem Trybunału to działanie przesądziło o odejściu agentów od działań pasywnych i doprowadziło skarżącego do popełnienia przestępstwa. W rezultacie skarżący był nakłaniany do popełnienia przestępstwa przez funkcjonariuszy policji.

W dalszej części uzasadnienia wyroku Trybunał ocenił, czy skarżący stracił status „ofiary” naruszenia art. 6 ust. 1 Konwencji przez to, że sądy krajowe uznały działania tajnych agentów za okoliczność, która spowodowała istotne obniżenie wymiaru kary wobec skarżącego. Zdaniem ETPCz nie jest konieczne rozstrzygnięcie, czy sąd krajowy wyraźnie przyznał naruszenie art. 6 ust. 1 Konwencji obniżając karę orzeczoną wobec skarżącego (takie przyznania się do naruszenia jest jednym z dwóch warunków utraty statusu „ofiary” na gruncie Konwencji). Nawet jednak przy założeniu, że takie przyznanie miało miejsce, Trybunał ocenił, że sąd krajowy nie zareagował odpowiednio na stwierdzone naruszenie Konwencji. Trybunał stwierdził:

„jak wynika z utrwalonego orzecznictwa, art. 6 ust. 1 Konwencji nie zezwala na użycie dowodów pozyskanych za pomocą policyjnego podżegania do popełnienia przestępstwa. Aby proces był rzetelny w rozumieniu tego przepisu, wszystkie dowody uzyskane w ten sposób muszą być uznane za niedopuszczalne (ang. *excluded*) lub powinna być wobec nich zastosowana inna procedura powodująca podobne konsekwencje. W świetle tego orzecznictwa należy przyjąć, że każda procedura o słabszych skutkach niż wyłączenie takich dowodów na rozprawie lub prowadząca do podobnych konsekwencji musi być uznana za niezdolną do zapewnienia skarżącemu wystarczającego zrekompensowania (ang. *redress*) za naruszenie art. 6 ust. 1.”.

Mając na względzie te ustalenia, Trybunał orzekł naruszenie art. 6 ust. 1 Konwencji i zasądził na rzecz skarżącego 8 000 euro zadośćuczynienia oraz 8 500 euro tytułem zwrotu poniesionych kosztów postępowania.

*

Ereren przeciwko Republice Federalnej Niemiec – wyrok Trybunału z dnia 6 listopada 2014 r., skarga nr 67522/09 (kluczowe zagadnienia: długotrwałe tymczasowe aresztowanie, art. 5 ust. 3 Konwencji).

Znaczenie orzeczenia dla prawa polskiego

W omawianej sprawie tymczasowe aresztowanie stosowano wobec oskarżonego w sumie przez 5 lat i 8 miesięcy. Pomimo tak długotrwałego stosowania tego środka, Trybunał jednogłośnie orzekł brak naruszenia art. 5 ust. 3 Konwencji. Nie jest mi znane orzeczenie ETPCz, w którym dłuższy czas tymczasowego aresztowania byłby uznany za zgodny z art. 5 ust. 3 Konwencji. Uzasadnienie wyroku wskazuje, że Trybunał jest gotów zaakceptować nawet bardzo długie pozbawienie wolności oskarżonego dla zabezpieczenia jego udziału w procesie karnym wówczas, gdy dotyczy on przestępstwa o charakterze terrorystycznym.

1. Stan faktyczny sprawy

Skarżący został zatrzymany dnia 8 kwietnia 2007 r., będąc w posiadaniu sfalszowanych dokumentów. Następnie prowadzenie śledztwa zostało przejęte przez Prokuraturę Generalną Niemiec, ponieważ skarżący był podejrzewany o członkostwo w zagranicznej organizacji terrorystycznej DHKP-C (Rewolucyjna Ludowo-Wyzwoleńcza Partia Front). Skarżący był podejrzewany o to, że pełnił rolę lidera tej organizacji oraz zlecił dwa zabójstwa oraz kilka bombowych ataków terrorystycznych, które miały miejsce w Turcji w okresie od stycznia 2001 r. do lipca 2005 r.

Akt oskarżenia przeciwko skarżącemu liczył 286 stron, zaś na kolejnych 81 stronach zawarte były wykazy dowodów zgromadzonych w sprawie. Rozprawa rozpoczęła się w styczniu 2009 r. i trwała 95 dni, do dnia 27 września 2011 r. W czasie rozprawy przeprowadzono wiele czynności dowodowych w Turcji w ramach wykonania wniosków o pomoc prawną.

W tym czasie sądy niemieckie kilkakrotnie orzekały o przedłużeniu stosowania tymczasowego aresztowania wobec skarżącego powołując się przede wszystkim na wagę stawianych mu zarzutów i ryzyko orzeczenia surowej kary, obawę matactwa i obawę ucieczki. Sądy podkreślały, że skarżący przebywał w Niemczech nielegalnie, posługując się sfalszowanym dokumentem tożsamości. Ponadto służby bezpieczeństwa państwa ustaliły, że lider organizacji terrorystycznej zarządził natychmiastowe wywiezienie skarżącego z Niemiec jeżeli zostanie on zwolniony z aresztu. Dostępne informacje potwierdzały, że organizacja terrorystyczna posiada wystarczające środki dla zrealizowania tego planu.

Dnia 27 września 2011 r. skarżący został skazany na karę dożywotniego pozbawienia wolności za zlecenie dwóch zabójstw. Wyjaśniając powody długotrwałego rozpatrywania sprawy skarżącego sąd podkreślił jej skomplikowany charakter, potrzebę przeprowadzenia wielkiej ilości dowodów, w tym w ramach pomocy prawnej. Sąd wskazał, że przeprowadzenie każdej czynności dowodowej w Turcji trwało około 6 miesięcy.

Po uchyleniu wyroku sądu pierwszej instancji ponowne rozpoznanie sprawy w pierwszej instancji rozpoczęło się dnia 6 maja 2013 r. i nadal toczyło się w czasie sporządzania wyroku przez ETPCz w sierpniu 2014 r. Dnia 4 lutego 2014 r. sąd zdecydował o uchyleniu stosowania tymczasowego aresztowania. Skarżący został zwolniony z aresztu tego samego dnia.

2. Zarzuty skarżącego

Skarżący zarzucił naruszenie art. 5 ust. 3 Konwencji z powodu zbyt długotrwałego stosowania wobec niego tymczasowego aresztowania.

3. Rozstrzygnięcie ETPCz wraz ze streszczeniem argumentacji

Trybunał przypomniał, że czas trwania tymczasowego aresztowania nie może być oceniany w oderwaniu od okoliczności konkretnej sprawy. W sprawie skarżącego tymczasowe aresztowanie trwało w sumie 5 lat i 8 miesięcy, po odliczeniu czasu tzw. aresztu międzyinstancyjnego.

W orzeczeniach o przedłużeniu stosowania tymczasowego aresztowania wobec skarżącego sądy niemieckie powoływały trzy powody: istnienie wysokiego prawdopodobieństwa popełnienia zarzucanych mu czynów, ich wysoki stopień społecznej szkodliwości oraz ryzyko ucieczki skarżącego. Trybunał podzielił zdanie wyrażone w kolejnych orzeczeniach o przedłużeniu tymczasowego aresztowania i obszernie uzasadnione przez sądy krajowe, że istniały przesłanki potwierdzające zarówno duże prawdopodobieństwo sprawstwa skarżącego, jak i ryzyko jego ucieczki w razie zwolnienia z aresztu. Wobec tego Trybunał przystąpił do zbadania, czy organy procesowe prowadziły postępowanie z należytą starannością, unikając zbędnej zwłoki. Trybunał przypomniał swoje orzecznictwo, w którym zaakceptował dłuższy czas trwania postępowań karnych dotyczących przestępstw popełnianych transgranicznie. Zdaniem Trybunał uchylenie wyroku i przekazanie sprawy skarżącego do ponownego rozpoznania nie świadczy o braku staranności sądów krajowych. Wyrok nie został uchylony z powodu stwierdzenia istotnych błędów w procedowaniu a jedynie z powodu przeprowadzenia odmiennej oceny dowodów przez sąd odwoławczy. Trybunał wziął też pod uwagę przedłużenie procesu wynikłe z konieczności przeprowadzania dowodów za granicą w ramach pomocy prawnej. Ważnym argumentem na rzecz stwierdzenia braku naruszenia art. 5 ust. 3 Konwencji w tej sprawie była też jakość kontroli nad przedłużającym się stosowaniem, tymczasowego aresztowania, przeprowadzanej przez sądy krajowe. Trybunał podkreślił, że orzeczenia sądów były wydawane po przeprowadzeniu starannej oceny zaistnienia przesłanek do dalszej detencji, przy wykorzystaniu wszystkich dowodów zgromadzonych w sprawie.

Wyrok stwierdzający brak naruszenia art. 5 ust. 3 Konwencji zapadł jednogłośnie.

*

Trabelsi przeciwko Belgii – wyrok Trybunału z dnia 4 września 2014 r., skarga nr 140/10 (kluczowe zagadnienia: ekstradycja a ryzyko orzeczenia kary dożywotniego pozbawienia wolności, art. 3 Konwencji, stosowanie środków tymczasowych, art. 39 Regulaminu Trybunału)

Znaczenie orzeczenia dla prawa polskiego

W tym orzeczeniu Trybunał uczynił kolejny krok w kierunku zapewnienia całkowitej ochrony oskarżonych przed ryzykiem orzeczenia wobec nich kary dożywotniego pozbawienia wolności, która nie podlega żadnej skutecznej procedurze skrócenia. W jednym z ostatnich zeszytów POESK omówiłam wyrok Wielkiej Izby Trybunału w sprawie *Vinter i inni przeciwko Zjednoczonemu Królestwu* (wyrok z dnia 9 lipca 2013 r.). Trybunał orzekł w nim, że ww. kara jest sprzeczna z art. 3 Konwencji wtedy, gdy skazany nie ma możliwości uruchomienia procedury jej skrócenia. W omówionej poniżej sprawie *Trabelsi przeciwko Belgii*, Trybunał odniósł ten sam standard nie do już orzeczonej kary, ale do procedury rozpoznania wniosku o ekstradycję w

celu osądzenia osoby, której w kraju wnioskującym (Stany Zjednoczone Ameryki) grozi dożywotnie pozbawienie wolności. Można mieć uzasadnioną wątpliwość, czy rzeczywiście możliwe jest dokonanie oceny ryzyka orzeczenia niepodlegającej redukcji kary dożywotniego pozbawienia wolności przed przeprowadzeniem procesu karnego wobec osoby, którą chroni przecież domniemanie niewinności. Wydaje się, że tym orzeczeniem Trybunał zamknął możliwość wydania osoby do jurysdykcji karnej, w której za zarzucany jej czyn: 1) grozi potencjalnie kara dożywotniego pozbawienia wolności; 2) przewiduje się możliwość jej zredukowania jedynie na drodze uznaniowej procedury ulaskawienia; 3) państwo wnioskujące o ekstradycję nie dało gwarancji dyplomatycznej zastosowania procedury redukcji kary dożywotniego pozbawienia wolności w razie jej orzeczenia.

1. Stan faktyczny sprawy

Nizar Trabelsi został zatrzymany w Belgii we wrześniu 2001 r. W czasie przeszukania jego domu zabezpieczono sfalszowane paszporty, broń automatyczną, amunicję, chemikalia używane do produkcji bomb i szczegółowy plan budynku ambasady Stanów Zjednoczonych Ameryki w Paryżu. Równoległe przeszukanie baru, w którym zwykł przebywać skarżący, pozwoliło na zabezpieczenie 59 litrów acetonu i 96 kilogramów proszku siarkowego.

W czerwcu 2004 r. skarżący został prawomocnie skazany w Belgii m.in. za udział w grupie przestępczej, usiłowanie wysadzenia bazy armii belgijskiej i nakłanianie do ataków na osoby i mienie. Wymierzoną karę 10 lat pozbawienia wolności oraz dwie inne krótkotrwałe kary pozbawienia wolności orzeczone w 2007 r. skarżący zakończył odbywać w Belgii dnia 23 czerwca 2012 r.

W 2005 r. skarżący został skazany *in absentia* przez Sąd Wojskowy w Tunisie na karę 10 lat pozbawienia wolności za udział w organizacji terrorystycznej. We wrześniu 2009 r. Tunezja wystąpiła do Belgii z wnioskiem o ekstradycję skarżącego w celu wykonania tej kary.

Dnia 8 kwietnia 2008 r. władze Stanów Zjednoczonych wystąpiły do Belgii z wnioskiem o wydanie skarżącego w celu osądzenia go za 4 przestępstwa:

zawiązanie spisku w celu zabicia obywateli Stanów Zjednoczonych poza ich terytorium (zagrożone maksymalną karą dożywotniego pozbawienia wolności);

zawiązanie spisku i usiłowanie użycia broni masowego rażenia (zagrożone maksymalną karą dożywotniego pozbawienia wolności);

zawiązanie spisku w celu finansowania zagranicznej organizacji terrorystycznej (zagrożone maksymalną karą 15 lat pozbawienia wolności);

dostarczenie wsparcia materialnego i środków finansowych zagranicznej organizacji terrorystycznej (zagrożone maksymalną karą 15 lat pozbawienia wolności).

Wniosek o ekstradycję był wsparty notą dyplomatyczną, w której Stany Zjednoczone zobowiązały się, że w razie wydania skarżącego nie będzie on sądzony przez Komisję Wojskową (specjalny sąd powołany w 2006 r.) a wyłączenie przez sądy powszechne sprawujące wymiar sprawiedliwości w Stanach Zjednoczonych. Ponadto Stany Zjednoczone zobowiązały się osadzić skarżącego w zwykłym areszcie śledczym.

Zgodnie z prawem belgijskim rozpoznanie wniosku o ekstradycję dzieli się na dwa etapy. Pierwszy etap to sądowe badanie, czy decyzja o tymczasowym aresztowaniu wydana przez organ innego państwa nadaje się

do wykonania. Ta faza postępowania obejmuje ocenę podstawy faktycznej wniosku o ekstradycję i toczy się przed *chambre du conseil* sądu okręgowego właściwego ze względu na miejsce przebywania osoby objętej wnioskiem ekstradycyjnym. Od jej decyzji przysługuje odwołanie do Izby Oskarżeń Sądu Apelacyjnego oraz kasacja.

Dopiero po uznaniu nakazu aresztowania za wykonalny osoba ścigana może być osadzona w areszcie ekstradycyjnym. Wówczas rozpoczyna się drugi etap rozpoznania wniosku ekstradycyjnego, czyli uzyskanie opinii Izby Oskarżeń właściwego Sądu Apelacyjnego. Opinia ta nie podlega zaskarżeniu i jest przekazywana Ministrowi Sprawiedliwości, który podejmuje decyzję o wydaniu osoby ściganej.

W toku pierwszego etapu procedury ekstradycyjnej trzy sądy belgijskie uznały nakaz aresztowania skarżącego za nadający się do wykonania w Belgii. Uwzględniając treść noty dyplomatycznej i mając na względzie zakaz *ne bis in idem* wyrażony w umowie o ekstradycji zawartej między Belgią z Stanami Zjednoczonymi, sądy poczyniły stosowne zastrzeżenie odnośnie zakresu wykonalności nakazu.

Dnia 11 listopada 2009 r. Departament Sprawiedliwości Stanów Zjednoczonych przedłożył organom belgijskim informację, że w przypadku uznania skarżącego winnym zarzucanych mu czynów orzeczenie wobec niego kary dożywotniego pozbawienia wolności nie będzie obligatoryjne. W kolejnych informacjach przesłanych organom belgijskim władze amerykańskie wskazały jednocześnie, że w przypadku orzeczenia tej kary skarżący będzie mógł skorzystać z prawa łaski Prezydenta Stanów Zjednoczonych. Początkowo poinformowano, że zastosowanie prawa łaski wobec skarżącego w przypadku skazania go na dożywotnie pozbawienie wolności nie będzie możliwe (por. pkt 22 wyroku), następnie zaś Departament Sprawiedliwości USA stwierdził, że taka możliwość w praktyce nie jest wykluczona, powołując się na przypadek zastosowania prawa łaski przez zmniejszenie kary w 1999 r. przez Prezydenta Clintona wobec skazanych za zorganizowanie zamachów terrorystycznych.

W toku drugiego etapu procedury ekstradycyjnej, dnia 10 czerwca 2010 r. Izba Oskarżeń Sądu Apelacyjnego wyraziła pozytywną opinię o dopuszczalności wydania skarżącego. W opinii zastrzeżono następujące warunki ekstradycji: zakaz orzeczenia/wykonania kary śmierci; w przypadku orzeczenia kary dożywotniego pozbawienia wolności – możliwość uzyskania jej skrócenia oraz zakaz dalszego wydania skarżącego władzom Tunezji.

Na podstawie tej opinii dnia 23 listopada 2011 r. Minister Sprawiedliwości Belgii wydał zarządzenie o wydaniu skarżącego organom Stanów Zjednoczonych. Dnia 6 lutego 2012 r. skarżący odwołał się od zarządzenia Ministra do Conseil d'Etat powołując się na standard strasburski, w szczególności orzeczenie Trybunału w sprawie *Vinter i inni przeciwko Zjednoczonemu Królestwu* (wyrok Wielkiej Izby Trybunału z dnia 9 lipca 2013 r.). Dnia 23 września 2013 r. Conseil d'Etat oddaliła odwołanie skarżącego uznając, że w przypadku skazania skarżącego na karę dożywotniego pozbawienia wolności nie jest wykluczone skuteczne zwrócenie się przez niego do Prezydenta Stanów Zjednoczonych o zastosowanie prawa łaski.

Już od grudnia 2011 r. Europejski Trybunał Praw Człowieka zastosował w sprawie środek tymczasowy zakazu wydania skarżącego Stanom Zjednoczonym do czasu rozpoznania jego skargi. Władze belgijskie kilkakrotnie bezskutecznie wnioskowały o uchylenie środka tymczasowego. Ostatecznie, naruszając zakaz wynikający ze środka tymczasowego, Belgia wydała skarżącego Stanom Zjednoczonym dnia 3 października 2013 r.

2. Zarzuty skarżącego

Skarżący sformułował w skardze następujące zarzuty: 1) naruszenia art. 3 Konwencji z powodu wydania go do jurysdykcji, w której mogła być wobec niego orzeczona kara dożywotniego pozbawienia wolności bez możliwości ubiegania się o wcześniejsze zwolnienie; 2) naruszenia art. 6 ust. 1 Konwencji z powodu nierzetelności procedury ekstradycyjnej; 3) naruszenia art. 4 Protokołu nr 7, czyli zakazu *ne bis in idem*; 4) naruszenia art. 8 i 13 Konwencji. Trybunał uznał za dopuszczalny jedynie zarzut naruszenia art. 3 Konwencji, dlatego w dalszej części *Przeglądu* zostanie zaprezentowane rozstrzygnięcie Trybunału odnoszące się wyłącznie do tego zarzutu.

3. Rozstrzygnięcie ETPCz wraz ze streszczeniem argumentacji

Trybunał rozpoczął od przypomnienia standardu ochrony przed naruszeniem art. 3 Konwencji ustanowionego w wyrokach *Kafkaris przeciwko Cyprowi* (wyrok z dnia 12 lutego 2008 r.) i *Vinter i inni przeciwko Zjednoczonemu Królestwu*. Ten ostatni wyrok został obszernie omówiony w Przeglądzie Orzecznictwa Europejskiego dotyczącego Spraw Karnych nr 3/2013 (por. także wyrok ETPCz z dnia 20 maja 2014 r. w sprawie *László Magyar przeciwko Republice Węgierskiej*, omówiony w POESK 2/2014). Z tego powodu rezygnuję z szerszego przedstawienia warunków zgodności kary dożywotniego pozbawienia wolności z art. 3 Konwencji. Co do zasady standard ten przedstawia się następująco. Nie jest sprzeczne z art. 3 Konwencji samo orzeczenie kary dożywotniego pozbawienia wolności. Skazany na taką karę musi mieć jednak „perspektywę zwolnienia” („ang. „*prospect of release*”). Oznacza to, że wcześniejsze zwolnienie go z zakładu karnego musi być możliwe zarówno według przepisów prawa (*de iure*) jak i w praktyce (*de facto*).

Trybunał odniósł się również do swoich wcześniejszych orzeczeń, w których rozpatrywał zarzut naruszenia art. 3 Konwencji z powodu wydania osoby do jurysdykcji innego państwa, w której możliwe było orzeczenie wobec niej kary dożywotniego pozbawienia wolności. Trybunał badał w nich, czy z gwarancji dyplomatycznych złożonych przez państwa wnioskujące wynika wystarczające zabezpieczenie owej „perspektywy zwolnienia” (*Nivette przeciwko Francji*, decyzja w sprawie nr 44190/98; *Einhorn przeciwko Francji*, decyzja w sprawie nr 71555/01; *Salem przeciwko Portugalii*, decyzja w sprawie nr 26844/04; *Olaechea Cahuas przeciwko Hiszpanii*, wyrok w sprawie nr 24668/03 i *Schuchter przeciwko Włochom*, decyzja w sprawie nr 68476/10; *Harkins i Edwards przeciwko Zjednoczonemu Królestwu*, skargi nr 9146/07 i 32650/07, wyrok z dnia 17 stycznia 2012 r.; *Babar Ahmad i inni przeciwko Zjednoczonemu Królestwu*, skargi nr: 24027/07, 11949/08, 36742/08, 66911/09 i 67354/09, wyrok z dnia 10 kwietnia 2012 r.). Trzeba podkreślić, że w żadnym z wymienionych orzeczeń ETPCz nie stwierdzał naruszenia art. 3 Konwencji.

Trybunał przyznał też, że skarżący znajdował się w bardzo podobnej sytuacji, jak skarżący w sprawach *Babar Ahmad i inni*. Pomimo tego ETPCz stwierdził w tej sprawie naruszenie art. 3 Konwencji. Przesądziły o tym następujące okoliczności. Najpierw Trybunał przyznał, że mając na względzie wagę zarzutów stawianych skarżącemu ewentualne orzeczenie wobec niego kary dożywotniego pozbawienia wolności nie może być uznane za rażąco dysproporcjonalne. Trybunał odrzucił jednak argumenty rządu, że przed przeprowadzeniem procesu karnego w Stanach Zjednoczonych nie sposób przewidywać wymierzenia skarżącemu kary dożywotniego pozbawienia wolności. Trybunał podkreślił, że musi oceniać ryzyko naruszenia art. 3 Konwencji *ex ante* a nie *ex post*. Trybunał podkreślił, że pomimo wyraźnego zastrzeżenia zawartego w opinii Izby Oskarżeń Sądu Apelacyjnego w Brukseli, władze Stanów Zjednoczonych nie zapewniły, że skarżący nie zostanie skazany na karę dożywotniego pozbawienia wolności lub – w razie orzeczenia takiej kary – będzie

możliwe ubieganie się o jej zmniejszenie. Trybunał uznał wyjaśnienia władz Stanów Zjednoczonych na temat możliwości redukcji kary skarżącego za „ogólne i niejasne”.

Zdaniem Trybunału najważniejszą kwestią w tej sprawie jest zbadanie, czy wobec tych generalnych zapewnień władz państwa wnioskującego o ekstradycję, prawo tego państw regulujące procedurę ułaskawienia lub redukcji wykonywanej kary dożywotniego pozbawienia wolności jest wystarczająco jasne i precyzyjne. Trybunał udzielił negatywnej odpowiedzi na tak postawione pytanie. Stwierdził mianowicie, że żadna z tych procedur nie oferuje mechanizmu dzięki któremu można by określić, na podstawie obiektywnie wskazanych kryteriów, jakie warunki musi spełnić skazany i po jakim czasie odbywania kary może on oczekiwać, że zmiana jego postawy spowoduje ustalenie niezasadności dalszego pozbawienia wolności ze względów penologicznych (ang. „*on legitimate penological grounds*”). Ponieważ prawo Stanów Zjednoczonych nie oferowało takiej procedury, Trybunał orzekł, że ewentualna kara dożywotniego pozbawienia wolności orzeczona wobec skarżącego nie oferowałaby perspektywy zwolnienia, co czyni wydanie skarżącego Stanom Zjednoczonym sprzecznym z art. 3 Konwencji.

Trybunał orzekł także, że wydając skarżącego Stanom Zjednoczonym wbrew zakazowi wynikającemu z zastosowanego środka tymczasowego Belgia naruszyła jego prawo do skargi indywidualnej, wyrażone w art. 34 Konwencji.

Trybunał zasądził na rzecz skarżącego 60 000 euro zadośćuczynienia oraz 30 000 euro tytułem zwrotu poniesionych kosztów postępowania.

Orzeczenie zapadło jednogłośnie, jednak Sędzia G. Yudkivska zgłosiła zdanie konkurencyjne, które w swej treści jest w istocie zdaniem odrębnym, krytykującym argumentację zaprezentowaną w wyroku.

WYBRANE PIŚMIENNICTWO NA TEMAT ORZECZNICTWA ETPCz W SPRAWACH KARNYCH ORAZ ZAGADNIEŃ OGÓLNYCH DOTYCZĄCYCH ETPCz ZA OKRES 1 lipca – 30 grudnia 2014 r.

Książki:

1. P. Leanza, O. Pridal, *The Right to a Fair Trial: Article 6 of the European Convention on Human Rights*, Wolters Kluwer 2014;
2. R. Goss, *Criminal Fair Trial Rights*, Oxford 2014.

Artykuły, rozprawy, glosy:

1. Biral M., *The Right to Examine or Have Examined Witnesses as a Minimum Right for a Fair Trial*, *European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice* 2014, nr 4;
2. Brady N., *Evidence, special investigative techniques and the right to a fair hearing*, *ERA Forum* 2014, nr 1;
3. Garlicki L., *Aktualne problemy orzecznictwa strasburskiego (2013)*, [w:] *Z zagadnień prawa i procesu karnego*, red. J. Godyń, M. Hudzik, L. K. Paprzycki, Warszawa 2014, s. 5 – 36;

4. Garlicki L., *Dorobek orzeczniczy Europejskiego Trybunału Praw Człowieka. Spojrzenie krytyczne*, [w:] *Z zagadnień prawa i procesu karnego*, red. J. Godyń, M. Hudzik, L. K. Paprzycki, Warszawa 2014, s. 37 – 70;
5. Jasiński W., *Glosa do wyroku Sądu Apelacyjnego w Szczecinie z dnia 29 maja 2013 r., II AKa 85/13*, *Prokuratura i Prawo* nr 9 (dotyczy odszkodowania za niewątpliwie niesłuszne tymczasowe aresztowanie w kontekście standardu strasburskiego);
6. Mężykowska A., *Realizacja postulatów Procesu Interlaken w działalności ETPCz*, *EPS* 2014, nr 7;
7. Paprocka A., *Opinie doradcze w świetle Protokołu nr 16 do Europejskiej Konwencji Praw Człowieka*, *EPS* 2014, nr 10;
8. Sakowicz A., *Prawo podejrzanego tymczasowo aresztowanego do kontaktu z obrońcą (wybrane aspekty konstytucyjne i prawnomiędzynarodowe)*, [w:] *Fiat iustitia pereat mundus. Księga jubileuszowa poświęcona Sędziemu Sądowi Najwyższego Stanisławowi Zabłockiemu z okazji 40-lecia pracy zawodowej*, red. PRZECIWKO Hofmański przy współpracy PRZECIWKO Kardasa i PRZECIWKO Wilińskiego, Warszawa 2014, s. 475-500;
9. Wąsek-Wiaderek M., *Najnowsze zmiany w strasburskim systemie ochrony praw człowieka*, [w:] *Z zagadnień prawa i procesu karnego*, red. J. Godyń, M. Hudzik, L. K. Paprzycki, Warszawa 2014, s. 71 – 92;
10. Wąsek-Wiaderek M., *O roli zawiadomień i wezwań w zapewnieniu oskarżonemu praw gwarantowanych przez art. 6 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka*, [w:] *Wielka Nowela Procesu Karnego*, red. J. Godyń, M. Hudzik, L. K. Paprzycki, Warszawa 2014, s. 119 – 134.

CZĘŚĆ B

BI – Orzecznictwo TSUE związane z problematyką prawnokarną

W drugim półroczu 2014 r. Trybunał Sprawiedliwości nie wydał żadnego wyroku zawierającego wykładnię aktu prawnego regulującego współpracę sądową w sprawach karnych. \

Za ważne orzeczenie drugiego półrocza 2014 r. należy uznać opinię TSUE 2/13 wydaną na podstawie art. 218 ust. 11 TFUE, dotyczącą zgodności projektu umowy międzynarodowej o przystąpieniu Unii Europejskiej do europejskiej Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności z Traktatem o Unii Europejskiej i Traktatem o funkcjonowaniu Unii Europejskiej. TSUE uznał, że projekt tej umowy jest niezgodny z prawem Unii Europejskiej.

Komunikat prasowy dotyczący tej opinii jest dostępny pod adresem:

<http://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2014-12/cp140180pl.pdf>

Treść opinii w języku polskim dostępna pod adresem:

<http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=160882&pageIndex=0&doclang=pl&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=142941>

*

BII – wybrane sprawy rozpatrywane przez TSUE dotyczące pytań prejudycjalnych skierowanych w toku postępowań karnych

Warto zwrócić uwagę na dwa nowe pytania prejudycjalne dotyczące wykładni zakazu *ne bis in idem* w Unii Europejskiej oraz pierwsze pytanie prejudycjalne, w którym sąd krajowy wnioskuje o dokonanie wykładni przepisów dyrektywy w sprawie prawa do tłumaczenia ustnego i tłumaczenia pisemnego w postępowaniu karnym.

Sprawa C-497/14 – wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym złożony przez Tribunale ordinario di Torino (Włochy) w dniu 7 listopada 2014 r. – postępowanie karne przeciwko Stefano Burzio.

Treść pytania prejudycjalnego:

Czy przepis [art. 10 bis decreto legislativo nr 74 z dnia 10 marca 2000 r.] w zakresie, w jakim zezwala na ocenę odpowiedzialności karnej podmiotu, na który za ten sam czyn (niewpłacenie zaliczek na podatek) nałożono już ostatecznie sankcję administracyjną przewidzianą w [art.13 ust. 1 decreto legislativo nr 471 z dnia 18 grudnia 1997 r.] (z zastosowaniem dopłaty), jest zgodny z prawem wspólnotowym w rozumieniu art. 4 Protokołu nr 7 do europejskiej Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności i art. 50 Karty praw podstawowych Unii Europejskiej?

*

Sprawa C-486/14 - wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym złożony przez Hanseatisches Oberlandsgericht Hamburg (Niemcy) w dniu 4 listopada 2014 r. – postępowanie karne przeciwko Piotrowi Kossowskiemu.

Treść pytania prejudycjalnego:

1. Czy zastrzeżenia zgłoszone przez umawiające się strony przy ratyfikacji KWUS na podstawie art. 55 ust. 1 lit. a) KWUS – a mianowicie zgłoszone przez Republikę Federalną Niemiec przy złożeniu dokumentu ratyfikacyjnego zastrzeżenie dotyczące lit. a), zgodnie z którym nie jest ona związana art. 54 KWUS, „jeśli czyny, których dotyczy zagraniczny wyrok, miały miejsce w całości lub w części na jej własnym terytorium [...]” – nadal obowiązują po włączeniu dorobku Schengen w ramy Unii Protokołem z Schengen dołączonym do traktatu z Amsterdamu z dnia 2 października 2007 r., utrzymanym w mocy Protokołem z Schengen dołączonym do traktatu z Lizbony? Czy wyjątki te stanowią proporcjonalne ograniczenia art. 50 karty w rozumieniu art. 52 ust. 1 karty?

Jeżeli powyższe nie ma miejsca:

2. Czy zawartą w art. 54 KWUS i art. 50 karty zasadę ne bis in idem należy interpretować w ten sposób, że sprzeciwia się ona ściganiu podejrzanego w jednym państwie członkowskim – tutaj Republice Federalnej Niemiec – gdy postępowanie karne wszczęte przeciwko tej osobie w innym państwie członkowskim – tutaj Rzeczypospolitej Polskiej – zostało umorzone przez prokuraturę – bez wykonania obowiązków nałożonych tytułem sankcji i bez szczegółowego dochodzenia – ze względów faktycznych w wyniku braku wystarczającego podejrzenia popełnienia czynu i może być ponownie wszczęte tylko wtedy, gdy stały się znane istotne, wcześniej nieznanne okoliczności, przy czym jednak takie nowe okoliczności nie mają miejsca w niniejszej sprawie?

*

Sprawa C-25/15 - wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym złożony przez Budapest Környéki Törvényszék (Węgry) w dniu 21 stycznia 2015 r. – postępowanie karne przeciwko Istvánowi Baloghowi.

Treść pytania prejudycjalnego:

Czy sformułowanie zawarte w art. 1 ust. 1 dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2010/64/UE z dnia 20 października 2010 r. w sprawie prawa do tłumaczenia ustnego i tłumaczenia pisemnego w postępowaniu karnym, zgodnie z którym „niniejsza dyrektywa ustanawia zasady dotyczące prawa do tłumaczenia ustnego i tłumaczenia pisemnego w postępowaniu karnym oraz w postępowaniu służącym wykonaniu europejskiego nakazu aresztowania” należy rozumieć w ten sposób, że sądy węgierskie powinny stosować tę dyrektywę również w postępowaniu szczególnym [rozdział XXIX a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény XXIX. fejezet (ustawy XIX z 1998 r. – kodeks postępowania karnego)], a mianowicie, czy należy przyjąć, że postępowanie szczególne przewidziane w prawie węgierskim mieści się w pojęciu „postępowanie karne”, czy też przez pojęcie to należy rozumieć wyłącznie postępowanie, które kończy się prawomocnym orzeczeniem rozstrzygającym kwestię odpowiedzialności karnej oskarżonego?

*

Nowe akty prawne i projekty aktów prawnych Unii Europejskiej w obszarze Współpracy Wymiarów Sprawiedliwości w Sprawach Karnych

Dnia 3 kwietnia 2014 r. została przyjęta dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2014/42/UE w sprawie zabezpieczenia i konfiskaty narzędzi służących do popełnienia przestępstwa i korzyści pochodzących z przestępstwa w Unii Europejskiej; dyrektywa została opublikowana w Dz. Urz. UE L 127 z 29.4.2014, s. 39 i n. Tekst dyrektywy w języku polskim dostępny pod adresem:

<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/PDF/?uri=OJ:L:2014:127:FULL&from=PL>

WYBRANE PIŚMIENNICTWO NA TEMAT PRAWA UNII EUROPEJSKIEJ ZA OKRES 1 lipca – 31 grudnia 2014 r.

Artykuły, rozprawy:

1. Cape E., Hodgson J., *The right to access to a lawyer at police stations. Making the European Union Directive Work in Practice*, New Journal of European Criminal Law, 2014, nr 4;
2. Grzelak A., *Granica między skuteczną walką z przestępczością a prawem do prywatności i do ochrony danych osobowych – glosa do wyroku TS z 8.04.2014 r. w sprawach połączonych: C-293/12 i C-594/12 Digital Rights Ireland*, EPS 2014, nr 7;
3. Hlawacz B., *Propozycja Komisji Europejskiej dotycząca rozporządzenia Rady w sprawie utworzenia Prokuratury Europejskiej, cz. II*, Prokuratura i Prawo 2014, nr 7-8;
4. Hlawacz B., *Propozycja Komisji Europejskiej dotycząca rozporządzenia Rady w sprawie utworzenia Prokuratury Europejskiej, cz. III*, Prokuratura i Prawo 2014, nr 9;
5. Larsen L.B., *Uwagi wprowadzające do dyskusji na temat sankcji administracyjnych i karnych w orzecznictwie TSUE oraz sądów konstytucyjnych*, EPS 2014, nr 9;

6. Nita-Światłowska B., *Orzeczenia podlegające wykonaniu w trybie określonym w rozdziałach 66a i 66b k.przeciwkok., implementujących decyzję ramową w sprawie stosowania zasady wzajemnego uznawania do kar o charakterze pieniężnym, cz. I*, EPS 2014, nr 10;
7. Nita-Światłowska B., *Orzeczenia podlegające wykonaniu w trybie określonym w rozdziałach 66a i 66b k.przeciwkok., implementujących decyzję ramową w sprawie stosowania zasady wzajemnego uznawania do kar o charakterze pieniężnym, cz. II*, EPS 2014, nr 11;
8. Ostropolski T., *The principle of proportionality under the European Arrest Warrant – with an excursus on Poland*, *New Journal of European Criminal Law*, 2014, nr 2;
9. Półtorak N., *Zakres związania państw członkowskich Kartą Praw Podstawowych Unii Europejskiej*, EPS 2014, nr 9;
10. Sikora A., *Praktyka Trybunału Sprawiedliwości w postępowaniach na podstawie art. 267 TFUE w świetle orzecznictwa i ostatniej reformy procedury*, EPS 2014, nr 11;
11. Stefanicki R., *Wdrażanie Karty praw podstawowych Unii Europejskiej w świetle jej art. 51*, *Prokuratura i Prawo* 2014, nr 11-12;
12. Tizzano A., *Stosowanie Karty Praw Podstawowych UE w państwach członkowskich (art. 51 ust. 1 Karty)*, EPS 2014, nr 9.